

DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2021-31-22>

УДК 657

БУХГАЛТЕРСЬКИЙ ОБЛІК В СИСТЕМІ УПРАВЛІННЯ ЕКОЛОГІЧНОЮ ДІЯЛЬНІСТЮ СУБ'ЄКТІВ ГОСПОДАРЮВАННЯ

ACCOUNTING IN THE SYSTEM OF MANAGEMENT OF ECOLOGICAL ACTIVITY OF BUSINESS ENTITIES

Колісник Олена Пилипівна

кандидат економічних наук, доцент,
Університет державної фіскальної служби України
ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-1755-5638>

Томша Ауріка Олегівна

здобувач другого (магістерського) рівня,
Університет державної фіскальної служби України
ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-8236-9562>

Kolisnyk Olena, Tomsha Aurika

University of the State Fiscal Service of Ukraine

Стаття присвячена актуальним питанням формування екологічної політики на підприємстві в системі управління екологічною діяльністю. В сучасних умовах господарювання вагому структуру ринку займають промислові підприємства, які виробляють валовий внутрішній продукт країни та експортують продукцію. Проте, всі ці підприємства забруднюють навколишнє середовище, і для запобігання екологічних катастроф, перш за все, необхідно налагодити нормальне функціонування екологічної політики всередині підприємства. Екологічна діяльність підприємства формує запобігання екологічним ризикам, за допомогою екологічного обліку вже можна дізнатися, які основні витрати необхідно здійснити для налагодження таких процесів. Не всі суб'єкти господарювання добросовісно відносяться до цього, а тому постає завдання для розробки певних заходів на впровадження контрольних заходів на таких підприємствах.

Ключові слова: бухгалтерський облік, екологічна діяльність, екологічна політика, охорона навколишнього природного середовища, екологічний облік.

Статья посвящена актуальным вопросам формирования экологической политики на предприятии и управлению экологической деятельностью. В современных условиях хозяйствования весомую структуру рынка занимают промышленные предприятия, которые производят валовой внутренний продукт страны и экспортируют продукцию. Однако, все эти предприятия загрязняют окружающую среду, и для предотвращения экологических катастроф, прежде всего, необходимо наладить нормальное функционирование экологической политики внутри предприятия. Экологическая деятельность предприятия формирует предотвращения экологических рисков, с помощью экологического учета уже можно узнать, какие основные расходы необходимо осуществить для налаживания таких процессов. Не все субъекты хозяйствования добросовестно относятся к этому, а потому стоит задача по разработке определенных меры для внедрения контрольных мероприятий на таких предприятиях.

Ключевые слова: бухгалтерский учет, экологическая деятельность, экологическая политика, охрана окружающей среды, экологический учет.

In today's environment, society is concerned about environmental issues such as climate change, ozone holes, air and water pollution, soil depletion and pollution, deforestation, destruction of the environment's ability to self-clean and self-healing, and therefore against these problems there is a need to study accounting accounting in the management system of environmental activities of economic entities. Environmental costs are attributed to specific products and reflected separately, only if they are part of direct costs. Detailed accounting of the costs associated with environmental measures for certain types of products requires the distribution of total costs by place of origin. Such environmental costs arise when borrowing funds for efficient business activities and prevention of environmental consequences, as well as the management of environmental activities at the enterprise. Therefore, the main

tasks of the need to streamline the accounting of environmental activities of the entity are the implementation of operations related to the environmental activities of the entity, as well as analysis of their impact on financial results, analysis of indicators of waste and environmental factors, formation and preparation of environmental reports and its subsequent publication. In Ukraine, there are powerful manufacturing enterprises that form the gross domestic product, export a significant part of domestic products or goods, occupy certain positions in the world market. Many such companies or organizations focus their activities on maximizing profits, forgetting that they pose a threat to the environment when they do not rationally destroy waste. Not only water bodies, soils, but also the population suffer from such activity. To ensure the management of environmental activities for the manifestations of environmental risks, it is necessary to anticipate the potential environmental consequences of any type of activity of manufacturing products or goods, as well as to take measures to prevent such situations. Therefore, making effective management decisions, first of all, depends on the accounting of the enterprise to manage the environmental activities of the enterprise or organization.

Keywords: accounting, ecological activity, ecological policy, environmental protection, ecological accounting.

Постановка проблеми. В сучасних умовах діяльності суб'єктів господарювання напрямом, що входить в економічну політику будь-якого підприємства є збереження навколишнього середовища. Оскільки, промислові підприємства ведуть діяльність спрямовану на виробництво певного виду продукції, то їм необхідно утилізувати потім свої відходи та супутні продукти, в залежності від виду діяльності. Така ситуація призводить до зростання потреби у взаємодії природно-ресурсного потенціалу з бухгалтерським обліком.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженням питань бухгалтерського обліку та складання звітності в системі управління екологічною діяльністю суб'єктів господарювання займалися вітчизняні вчені-економісти: Барабаш О., Вознюк Я. [1], Дешко М. [2], Жук В. [3], Замула І. [4], Колісник О. [5], Малишкін О. [6], які розробили перелік заходів та методів, що застосовуються на підприємствах в розрізі діяльності природоохоронного характеру, пов'язані з елементами системи еколого-економічного управління.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Незважаючи на вищезазначені дослідження, на сьогодні, залишається ряд невирішених питань та завдань щодо впровадження управління екологічною діяльністю на підприємстві та включення її до бухгалтерського обліку, відсутність методики ведення екологічного обліку та включення її в облікову політику підприємства, вибір альтернативних витрат щодо обліку екологічних витрат, відсутність єдиної екологічної політики, впровадження заходів на підприємствах, що дають позитивний екологічний ефект. Такі невирішені завдання зумовили написання даної статті.

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Метою дослідження є визначення: напрямів впровадження та застосування екологічної політики на підприємстві; необхідності формування в системі обліку інформації

щодо екологічної діяльності з метою управління в умовах сталого розвитку.

Виклад основного матеріалу дослідження. З кожним роком екологічна ситуація в Україні погіршується. Проте, якщо врахувати всі запобіжні заходи, які здійснюються в державі для запобігання екологічної кризи, то цього буде недостатньо, тому що для ефективного впровадження екологічної системи необхідно діяти на всіх рівнях управління для збереження всієї екосистеми. Заданими Інтернет-джерел упродовж 2020 року Державна екологічна інспекція виявила 220 порушників, які перевищували гранично допустиму норму викидів в атмосферу. Загалом служба перевірила 936 підприємств. Найбільше порушень зафіксували у Дніпропетровській області.

Там з 278 можливих об'єктів 109 порушували допустиму норму викидів, ще 16 підприємств – технічні нормативи забруднення атмосферного повітря. На другому місці за кількістю порушень – Харківська область. Там інспектори виявили перевищення нормативів гранично допустимих викидів на 14 із 45 можливих підприємств. Ще один порушник не дотримувався технічних нормативів забруднення.

Крім того, до основних забруднювачів України належать такі підприємства: ПрАТ «ДТЕК Павлоградвугілля», Курахівська ТЕС «ДТЕК Східенерго», Старобешівська ТЕС «Донбасенерго», Запорізька ТЕС «ДТЕК Дніпроенерго» і «Дніпровський меткомбінат», підконтрольний «Метінвесту». Все це говорить про те, що підприємства не впроваджує ефективні, своєчасні і спільні стратегії реагування підприємства на прояви екологічних ризиків, тому необхідно передбачати потенційні екологічні наслідки будь-якої діяльності, процесу або продукту на ранніх етапах планування.

Автор В. Жук у своїй праці наводить підстави, які спрямовані на те, щоб питання екологічної діяльності об'єднати в корпоративний облік:

– рахунки бухгалтерського обліку підприємства повинні відображати його відношення до навколишнього природного середовища та вплив витрат, ризиків і зобов'язань, обумовлених природоохоронною діяльністю, на фінансовий стан підприємств АПК;

– інвесторам для прийняття інвестиційних рішень необхідно мати інформацію з екологічних заходів і витрат, пов'язаних з екологічною діяльністю;

– питання екологічної діяльності є також предметом управлінської діяльності: менеджерам необхідно виявляти і розподіляти природоохоронні витрати у такий спосіб, щоб продукція була правильно оцінена й інвестиційні рішення базувалися на реальних витратах і вигодах;

– агропромислові підприємства можуть мати переваги в конкурентній боротьбі, якщо вони будуть спроможні показати, що їх продукція безпечна в екологічному аспекті;

– екологічний облік є ключем до сталого розвитку [2].

На підприємстві для забезпечення управління екологічною діяльністю на прояви екологічних ризиків необхідно передбачати потенційні екологічні наслідки будь-якого виду здійснення діяльності виготовлення продукції чи товарів, а також застосовувати заходи запобігання виникнення таких ситуацій. В більшості випадків підприємства часто ігнорують потенційні екологічні наслідки та виконують лише поверхневі заходи запобігання екологічних загроз.

Екологічна політика підприємства – це діяльність, яка спрямована на забезпечення ефективного використання та відтворення природних ресурсів, охорону навколишнього природного середовища та забезпечення екологічної безпеки виробництва певного продукту чи товару. Екологічний облік допомагає приймати ефективні управлінські рішення у сфері природокористування і охорони навколишнього природного середовища.

Причинами необхідності ведення бухгалтерського обліку екологічної діяльності суб'єкта господарювання є:

– операції, пов'язані з екологічною діяльністю суб'єкта господарювання, а також їх вплив на фінансові результати повинні бути відображені в бухгалтерському обліку;

– кредиторам та інвесторам необхідно володіти інформацією про екологічну діяльність підприємства для прийняття рішень щодо побудови з ним відносин;

– підприємства можуть мати переваги у конкурентній боротьбі за покупців, якщо зможуть довести, що їх товари та послуги кращі з екологічної точки зору, це сприятиме збільшенню доходів підприємства;

– бухгалтерський облік екологічної діяльності є засобом досягнення стійкого розвитку [4].

Витрати, які пов'язують з охороною навколишнього середовища, відносять на конкретну продукцію та відображають їх окремо, лише за умови їх у складі прямих витрат. Детальний облік витрат, пов'язаних з природоохоронними заходами щодо окремих видів продукції потребує розподілу загальних витрат за місцями їх виникнення [5, с. 72]. Такі екологічні витрати виникають при запозиченні коштів на ведення ефективної господарської діяльності та запобігання екологічним наслідкам, а також управління екологічною діяльністю на підприємстві.

Управління екологічною діяльністю підприємства полягає в тому, що екологічна діяльність має розподіляти екологічні витрати на такі, що забезпечують виробничий процес та ті, що забезпечують охорону навколишнього середовища.

Екологізацію бухгалтерського обліку можна представити у вигляді звітності, яку формують підприємства (табл. 1).

За даними таблиці можна зазначити, що кожному підприємству необхідно працювати над удосконаленням звітності щодо екологічного обліку та особливо її значимості і використання. Тому для кожного вищезазначеного

Таблиця 1

Формування екологічної звітності на підприємстві

Вид екологічного звіту	Об'єкт	Користувачі
Декларація з екологічного податку	Здійснення викидів, скидів, забруднюючих речовин	Власники, інвестори, кредитори, податкові органи та органи статистики
Управлінська звітність (пропонується)	Витрати на запобігання охорони навколишнього природного середовища	Власники, керівництво

Джерело: складено авторами

підприємства, можна надати рекомендації для запобігання екологічних наслідків, а саме:

– якісне відображення інформації щодо екологічної діяльності у звітності;

– ведення управлінської звітності по формуванню витрат на охорону навколишнього природного середовища;

– проведення аудиторських та контрольних заходів управління екологічною діяльністю

Висновки. Таким чином, в рамках проведеного дослідження, встановлено, що управління екологічною діяльністю є важливим

аспектом здійснення господарської діяльності кожного підприємства. Для того, щоб підприємство нормально функціонувало не лише внутрішньо, але й зовнішньо необхідно вести екологічний облік. Показники, що наводяться в звітності носять суто інформаційний характер, проте, не гарантує якісного відображення діяльності. А тому необхідно запроваджувати контрольні заходи на збереження навколишнього природного середовища для запобігання виникнення екологічних ризиків.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Барабаш О.В., Вознюк Я.О. Екологічний слід як індикатор природного капіталу екосистем. *Науково-практичний журнал*. 2018. С. 109–113.
2. Жук В.М. Екологічні аспекти бухгалтерського обліку в агропромисловому виробництві. URL: <http://magazine.faaf.org.ua/ekologichni-aspekti-buhgalterskogo-obliku-v-agropromislovomu-virobnictvi.html>
3. Дешко М.В., Головацька С.І. Теоретико-методичні аспекти екологічної звітності в Україні : *Тези доповідей XII Міжнародної науково-практичної конференції молодих науковців, аспірантів, здобувачів і студентів «Сучасні проблеми і перспективи розвитку обліку, аналізу і контролю в умовах глобалізації економіки»*. 2020. С. 81–84.
4. Замула І.В. Бухгалтерський облік екологічної діяльності: теорія та методологія : дис. доктора екон. наук : 08.00.09. Житомир, 2010. 498 с.
5. Колісник О.П., Гордієнко Т.В. Облік екологічних витрат у системі управління підприємством в умовах сталого розвитку. *Електронне наукове фахове видання з економічних наук «Modern Economics»*. 2020. С. 69–75.
6. Малишкін О.І. Аспекти організації екологічного обліку на підприємстві. *Розвиток системи обліку, аналізу та аудиту в Україні: теорія, методологія, організація : збірник тез доповідей учасників XVIII Всеукраїнської наукової конференції*. Київ : ДП «Інформ.-аналіт. агентство», 2020. С. 70–75.

REFERENCES:

1. Barabash O.V., Voznyuk Y.O. (2018) Ecological footprint as an indicator of natural capital of ecosystems. *Scientific and practical journal*, pp. 109–113.
2. Zhuk V.M. (2012) Environmental aspects of accounting in agro-industrial production, pp. 18–23. Retrieved from: <http://magazine.faaf.org.ua/ekologichni-aspekti-buhgalterskogo-obliku-v-agropromislovomu-virobnictvi.html>
3. Deshko M.V., Golovatskaya S.I. (2020) Theoretical and methodological aspects of environmental reporting in Ukraine: *Abstracts of the XII International Scientific and Practical Conference of Young Scientists, Postgraduates, Applicants and Students «Modern Problems and Prospects for the Development of Accounting, Analysis and Control in the Globalization of the Economy»*, pp. 81–84.
4. Zamula I.V. (2010) Accounting for environmental activities: theory and methodology. Ph.D. Science: 08.00.09. Zhytomyr, 498 p.
5. Kolisnyk O.P., Gordienko T.V. (2020) Accounting for environmental costs in the enterprise management system in terms of sustainable development. *Electronic scientific professional publication on economic sciences «Modern Economics»*, pp. 69–75.
6. Malyshekin O.I. (2020) Aspects of the organization of ecological accounting at the enterprise. *Development of the system of accounting, analysis and audit in Ukraine: theory, methodology, organization: collection of abstracts of the participants of the XVIII All-Ukrainian scientific conference*. Kyiv: SE «Inform.-analyte. agency», pp. 70–75.